Þriðjudaginn 6. janúar 1998.

Nr. 520/1997. **Samtök verslunarinnar – Félag íslenskra stórkaupmanna**
(Baldvin Hafsteinsson hdl.)
gegn
íslenska ríkinu og Lyfjaverðsnefnd
(Einar Karl Hallvarðsson hrl.)

Kærumál. Frávísunarúrskurður staðfestur. Vanreifun.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Garðar Gíslason, Arnljótur Björnsson og Markús Sigurbjörnsson.

Sóknaraðili skaut málinu til Hæstaréttar með kæru 12. desember 1997, sem barst réttinum ásamt kærumálsgögnum 29. sama mánaðar. Kærður er úrskurður Héraðsdóms Reykjavíkur 3. desember 1997, þar sem máli sóknaraðila á hendur varnaraðilum var að hluta vísað frá dómi. Kæruheimild er í j-lið 1. mgr. 143. gr. laga nr. 91/1991 um meðferð einkamála. Sóknaraðili krefst þess, að úrskurði héraðsdómara verði hrundið og lagt fyrir hann að taka málið í heild til efnislegrar meðferðar. Þá krefst sóknaraðili kærumálskostnaðar.

Varnaraðilar krefjast þess, að hinn kærði úrskurður verði staðfestur og sóknaraðila gert að greiða kærumálskostnað.

Með vísan til forsendna hins kærða úrskurðar verður hann staðfestur.

Rétt þykir, að aðilar beri hver sinn kostnað af kærumáli þessu.

Dómsorð:

Hinn kærði úrskurður er staðfestur.

Kærumálskostnaður fellur niður.

Úrskurður Héraðsdóms Reykjavíkur 3. desember 1997.

I.

Mál þetta, sem tekið var til úrskurðar um kröfu um frávísun málsins að hluta að loknum munnlegum málflutningi 13. nóvember sl., var höfðað fyrir Héraðsdómi Reykjavíkur með stefnu, birtri 22. og 23. apríl 1997. Málið var þingfest 15. maí 1997.

Stefnandi er Samtök verslunarinnar – Félag íslenskra stórkaupmanna, kt. 530169-5459, Húsi verslunarinnar, Kringlunni 7, Reykjavík.

Stefndu eru heilbrigðis- og tryggingamálaráðherra, kt. 600169-6109, Laugavegi 116, Reykjavík, og Lyfjaverðsnefnd, kt. 600169-6109, Laugavegi 163, Reykjavík.

Dómkröfur stefnanda eru eftirfarandi:

1. Að ákvörðun Lyfjaverðsnefndar, dags. 22. nóvember 1996, sem kynnt var í dreifibréfi nr. 7/1996, dags. 12. desember 1996, þess efnis, að hámarksverð lyfja í heildsölu skyldi frá og með 1. janúar 1997 breytast þannig:

öll lyf með kostnaðarverð 1.000 kr. og lægra hækki um 1,77%,

öll lyf með kostnaðarverð 3.000 kr. og hærra lækki um 2,65%,

verði felld úr gildi og dæmd ógild.

2. Að kveðið verði með dómi á um, að heilbrigðis- og tryggingamálaráðherra sé skaðabótaskyldur gagnvart stefnanda vegna félagsmanna sinna á því tjóni, sem þeir hafa nú þegar beðið og munu koma til með að bíða sem afleiðingu af hinni umstefndu, ólögmætu ákvörðun Lyfjaverðsnefndar, dags. 22. nóvember 1996.

Þá krefst stefnandi málskostnaðar úr hendi stefndu ásamt virðisaukaskatti, 24,5%, auk dráttarvaxta lögum samkvæmt.

Dómkröfur stefndu eru þær aðallega:

1. Að vísað verði frá dómi kröfum stefnanda samkvæmt öðrum lið dómkrafnanna.

2. Að stefndu verði sýknaðir af öðrum kröfum stefnanda.

Til vara, að stefndu verði sýknaðir af öllum kröfum stefnanda.

Í öllum tilvikum er þess krafist, að stefnanda verði gert að greiða stefndu málskostnað samkvæmt mati dómsins.

Í frávísunarhluta málsins eru eftirfarandi kröfur gerðar:

Af hálfu stefndu er þess nánar tiltekið krafist, að vísað verði frá dómi svohljóðandi kröfum stefnanda: „Í öðru lagi krefst stefnandi þess, að kveðið verði með dómi á um, að heilbrigðis- og tryggingamálaráðherra sé skaðabótaskyldur gagnvart stefnanda vegna félagsmanna sinna á því tjóni, sem þeir hafa nú þegar beðið og munu koma til með að bíða sem afleiðingu af hinni umstefndu, ólögmætu ákvörðun Lyfjaverðsnefndar, dags. 22. nóvember 1996."

Þá er krafist málskostnaðar vegna þessa þáttar málsins.

Af hálfu stefnanda er þess krafist, að frávísunarkröfu stefndu verði hafnað.

Málið er upphaflega höfðað af Félagi íslenskra stórkaupmanna. Félagið sameinaðist Samtökum verslunarinnar 27. maí 1997, og ber hið sameinaða

félag nafnið Samtök verslunarinnar – Félag íslenskra stórkaupmanna. Hið sameinaða félag tók við aðild málsins sóknar megin við fyrirtöku 24. október sl.

II.

Málsatvik eru í stórum dráttum þau, að með ákvörðun, dags. 22. nóvember 1996, ákvað Lyfjaverðsnefnd, sem starfar á grundvelli 40. gr. lyfjalaga nr. 93/1994, að gera þá almennu breytingu á hámarksverði lyfja í heildsölu, að öll lyf með kostnaðarverð 1.000 kr. og lægra skyldu hækka um 1,77% og að öll lyf með kostnaðarverð 3.000 kr. og hærra skyldu lækka um 2,65%. Þessi ákvörðun var tilkynnt í dreifibréfi heilbrigðis- og tryggingamálaráðuneytisins nr. 7/1996. Að mati Lyfjaverðsnefndar var talið, að breyting þessi myndi hafa í för með sér heildartekjulækkun, að fjárhæð 46.207.754 kr. miðað við óbreytta heildarlyfjaveltu.

Með bréfi, dags. 18. desember 1996, var ákvörðun þessari harðlega mótmælt af hálfu stefnanda og þess krafist, að hún yrði felld úr gildi.

III.

Stefnandi kveður það vera hlutverk Lyfjaverðsnefndar að ákvarða hámarksverð á lyfseðilsskyldum lyfjum, bæði í heildsölu og smásölu, en skv. 2. mgr. 40. gr. laga nr. 93/1994 skuli lyfjainnflytjendur, -framleiðendur eða umboðsmenn þeirra sækja um hámarksverð lyfja svo og allar verðbreytingar á lyfseðilsskyldum lyfjum.

Stefnandi kveður Lyfjaverðsnefnd vera þannig saman setta, að í henni sitji þrír menn skipaðir af heilbrigðis- og tryggingamálaráðherra til fjögurra ára í senn. Jafnframt taki fulltrúar samtaka lyfsala annars vegar og innflytjenda hins vegar sæti í nefndinni eftir því, hvort verið er að ræða um hámarksverð í smásölu eða heildsölu.

Með reglugerð nr. 501/1996 hafi með tilvísun til 44. gr. lyfjalaga verið sett nánari ákvæði um ákvörðun lyfjaverðs. Í 1. mgr. 4. gr. reglugerðarinnar segi m. a., að markaðsleyfishafar eða umboðsmenn þeirra skuli sækja um hámarksverð í heildsölu og allar verðbreytingar til hækkunar. Í 1. mgr. 8. gr. sé ákvæði, sem heimili bæði Lyfjaverðsnefnd og/eða hagsmunaaðilum að krefjast endurskoðunar á áður ákvörðuðu hámarksverði, þegar um breyttar aðstæður eða nýjar upplýsingar er að ræða.

Stefnandi heldur því fram, að almennt geti nefndin ekki að eigin frumkvæði tekið fyrri ákvarðanir um verðlagningu lyfja í heildsölu til endurskoðunar. Nefndinni beri eingöngu að taka afstöðu til einstakra lyfjaverðsumsókna og samþykkja það verð, sem sótt er um, eða hafna því.

Stefnandi styður kröfur sínar um ógildingu ákvörðunar Lyfjaverðsnefndar því, að hún brjóti gegn ákvæðum lyfjalaga nr. 93/1994 og reglugerðar nr.

501/1996 og að bæði ákvæði reglugerðarinnar og ákvarðana Lyfjaverðsnefndar séu andstæð ákvæðum tilskipunar EB nr. 89/105/EB.

Stefnandi kveður Lyfjaverðsnefnd, frá því að hún tók til starfa í byrjun árs 1996, hafa m. a. lagt áherslu á breytingar á álagningu í heildsölu, þannig, að álagningin færi stiglækkandi, eftir því sem kostnaðarverð lyfja hækkaði. Þessum hugmyndum hafi margsinnis verið hafnað af stefnanda, sem álíti, að slík breyting samræmist ekki hlutverki nefndarinnar. Stefnandi telur, að vegna þeirra breytinga, sem gerðar voru á ákvæðum laga um ákvörðun lyfjaverðs með setningu laga nr. 93/1994, sé Lyfjaverðsnefnd með öllu óheimilt að taka ákvarðanir um álagningu í heildsölu eina og sér, enda kveði lögin skýrt á um, að ákveða skuli hámarksverð lyfs. Jafnframt telur stefnandi, að liggja verði fyrir umsókn frá lögákveðnum aðila ásamt upplýsingum frá honum, til þess að unnt sé að taka ákvörðun.

Stefnandi telur, að ákvæði 8. gr. reglugerðar nr. 501/1996, að því er varðar heimild Lyfjaverðsnefndar til að krefjast endurskoðunar á fyrri ákvörðunum sínum, skorti fullnægjandi lagastoð. Einnig brjóti ákvörðun nefndarinnar gegn ákvæði 8. gr., þar sem orðalag ákvæðisins bendi ótvírætt til þess, að fram þurfi að fara viðræður milli aðila um breytingar á áður ákvörðuðu hámarksverði í heildsölu, áður en slík ákvörðun er tekin. Þá liggi ekki fyrir, að ákvörðunin hafi verið tekin vegna breyttra aðstæðna eða nýrra upplýsinga, og ekki sé að finna nokkurn rökstuðning í hinni umdeildu ákvörðun.

Stefnandi telur, að við ákvarðanir um lyfjaverð verði að hafa hliðsjón af ákvæðum 2., 3. og 6. gr. tilskipunar Evrópusambandsins nr. 105/1989, en nefnd tilskipun hafi verið meðal þeirra gerða, sem aðilar að samningnum um hið evrópska efnahagssvæði hafi skuldbundið sig til að taka mið af, sbr. lög nr. 2/1993. Með hliðsjón af ofangreindum ákvæðum tilskipunarinnar telur stefnandi, að Lyfjaverðsnefnd eigi að skoða verðútreikninga innflytjenda og framleiðenda á heildstæðan hátt, og því sé hin umstefnda ákvörðun Lyfjaverðsnefndar í heild andstæð tilskipuninni.

Stefnandi reisir kröfu sína um viðurkenningu á skaðabótaskyldu stefnda heilbrigðis- og tryggingamálaráðherra á því, að hin umstefnda ákvörðun Lyfjaverðsnefndar hafi á ólögmætan hátt rýrt tekjur félagsmanna sinna og að nauðsynlegt sé að fá kveðið á um það í dómi, að heilbrigðisyfirvöldum beri að bæta það tjón, sem aðilar muni bíða sem afleiðingu af ætlaðri, ólögmætri ákvörðun.

Stefnandi kveður Lyfjaverðsnefnd starfa á ábyrgð og í skjóli ráðherra, enda segi í 2. mgr. 1. gr. lyfjalaga, að nefndin skuli ásamt öðrum nefndum vera ráðherra til ráðuneytis um framkvæmd laganna. Hin umstefnda ákvörðun hafi beinlínis verið tekin til að lækka lyfjaverð og án alls samráðs

við markaðsleyfishafa. Ákvörðunin hafi bein áhrif á heildsöluálagningu lyfja og skerði verulega tekjur þeirra af sölu lyfseðilsskyldra lyfja. Lyfjaverðsnefnd hafi reiknað út, að tekjuskerðing næmi u. þ. b. 46.207.000 kr. miðað við óbreytta lyfjaveltu. Stefnandi telur aukna lyfjaveltu vera varlega áætlaða 12% á ári og tekjuskerðinguna því nærri 52 m. kr.

Tilgangur breytinganna hafi eingöngu verið sá að lækka lyfjakostnað hins opinbera á kostnað markaðsleyfishafa og hafi þannig leitt til tjóns fyrir félagsmenn stefnanda. Hins vegar sé enn ekki ljóst, á meðan hinu ólögmæta ástandi sé ekki lokið, hvert endanlegt tjón muni verða. Stefnanda sé því nauðsynlegt, samhliða því að fá hinni ólögmætu ákvörðun hnekkt að fá staðfestingu á bótaskyldu stefnda félagsmönnum sínum til handa. Um lagarök að þessu leyti vísar stefnandi m. a. til 2. mgr., sbr. 3. mgr. 25. gr. laga nr. 91/1991.

IV.

Frávísunarkrafa stefndu er aðallega byggð á því, að stefnandi geti ekki haft uppi bótakröfu á grundvelli 3. mgr. 25. gr. laga nr. 91/1991, enda ekki raunhæft að sérgreina hugsanlegan bótarétt félagsmanna stefnanda sem tiltekin réttindi í skilningi ákvæðisins.

Stefndu telja, að skýra verði ákvæði 3. mgr. 25. gr. laga nr. 91/1991 þröngt og að viðfangsefnið verði að kristallast í lögum viðkomandi félags. Félagið geti ekki haft uppi viðurkenningarkröfu vegna félagsmanna sinna um skaðabótaskyldu á grundvelli almennt orðaðra ákvæða um, að félagið skuli gæta hagsmuna félagsmanna sinna á allan hátt. Stefndu telja það ekki samrýmast hlutverki, markmiði eða tilgangi stefnanda samkvæmt lögum félagsins á þeim tíma, sem málið var höfðað, að gera kröfu um viðurkenningu á skaðabótaskyldu vegna félagsmanna sinna. Skaðabótakröfur séu einstaklingsbundnir hagsmunir, sem hver tjónþoli verði að sækja sjálfur, og verði ekki skildir frá honum nema með framsali. Ljóst sé, að stefnandi geti ekki án sérstaks umboðs eða framsals bótakröfu orðið aðili að máli varðandi ágreining um fjárhæð skaðabóta og geti því ekki heldur fengið viðurkenningardóm um skaðabótaskyldu.

Þá telja stefndu, að málarekstur um viðurkenningu á bótaskyldu verði að vera milli sömu aðila og málarekstur um fjárhæð skaðabótanna og vísa um það til 31. gr. laga nr. 91/1991, sem fjallar um skiptingu á sakarefni. Stefndu telja 2. mgr. 25. gr. ekki gera ráð fyrir, að einn aðili geti fengið dóm á hendur öðrum um bótaskyldu hans og þriðji aðilinn svo sótt bæturnar í öðru máli.

Þá benda stefndu á, að mörgum skilyrðum þurfi að fullnægja, til þess að

um skaðabótaskyldu teljist vera að ræða. Sýna þurfi fram á orsakatengsl, sennilega afleiðingu og hvort viðkomandi hagsmunir njóti skaðabótaverndar. Því sé ekki nægjanlegt að sýna fram á sök eða ólögmæta athöfn. Stefndu telja það geta valdið sér réttarspjöllum að þurfa að verjast bótaskyldu með þessum hætti, þar sem ekki sé unnt að kanna bótagrundvöll í einstaka tilfellum. Þá verði sú skylda ekki lögð á stefndu að útdeila bótafjárhæð til ótiltekins fjölda bótakrefjenda.

Frávísunarkrafan er einnig studd því, að krafa stefnanda um viðurkenningu á skaðabótaskyldu sé óljós og vanreifuð og þannig ósamrýmanleg meginreglum réttarfars um skýran og glöggan málatilbúnað, sbr. d- og e-lið 1. mgr. 80. gr. laga nr. 91/1991. Óljóst sé, hvort umkrafinn viðurkenningardómur eigi að binda heilbrigðis- og tryggingamálaráðherra gagnvart stefnanda eða einstökum félagsmönnum, einum eða fleirum. Engin grein sé gerð fyrir fjölda bótakrefjenda, tjón þeirra ekki útlistað og ekki fjallað um orsakatengsl. Þá verði ekki ráðið af kröfugerð stefnanda, eins og hún sé fram sett í stefnu, milli hverra bótaábyrgð stofnist, en þess sé krafist, að heilbrigðis- og tryggingamálaráðherra verði dæmdur skaðabótaskyldur gagnvart stefnanda vegna félagsmanna sinna. Ekki liggi fyrir nein umboð frá félagsmönnum stefnanda eða framsöl á bótakröfum, en ljóst sé, að stefnandi eigi ekki bótakröfu á hendur stefndu.

Í rökstuðningi fyrir sýknu af kröfu stefnanda um viðurkenningu á skaðabótaskyldu kemur fram, að óraunhæft sé að telja stefnanda réttan aðila að réttarsambandi um bótaskyldu, svo sem kröfugerð sé sett fram, enda sé félagið ekki aðili, sem hafi beina hagsmuni af ákvörðun Lyfjaverðsnefndar. Telja stefndu, að þar sem engu réttarsambandi geti verið til að dreifa milli ákvarðana Lyfjaverðsnefndar og réttarstöðu stefnanda, verði að sýkna vegna aðildarskorts, sbr. 2. mgr. 16. gr. laga nr. 19/1991, enda hafi engin sönnun komið fram um, að stefnandi eigi aðild að viðurkenningarmáli um bótaskyldu eða að stefnandi hafi að lögum milligöngu um að fá viðurkenndan bótarétt fyrir einstaka félagsmenn. Enn fremur halda stefndu því fram, að stefnanda hafi ekki verið valdið tjóni og ekki verið sýnt fram á, að ákvarðanir Lyfjaverðsnefndar hafi bitnað á stefnanda með bótaskyldum hætti.

Jafnframt vísa stefndu til þess, að fulltrúi stefnanda í Lyfjaverðsnefnd hafi ekki verið andsnúinn ákvörðun nefndarinnar og ákvörðunin m. a. verið reist á tillögum hans í nafni stefnanda.

Þá mótmæla stefndu viðurkenningarkröfu stefnanda um bótaskyldu sem of víðtækri að því leyti, að hún vísi til hins ókomna, en ef fallist verði á ógildingarkröfu stefnanda, sé bótaskylda óraunhæf nema sem afleiðing af ákvörðun nefndarinnar, uns hún sæti ógildingu.

V.

Stefnandi kveður frávísunarkröfuna svo órökstudda og vanreifaða, að erfitt hafi verið fyrir stefnanda að verjast henni. Sá, sem haldi því fram, að krafa sé vanreifuð, verði að benda á, í hverju sú vanreifun sé fólgin. Það hafi stefndu ekki gert og verði að bera hallann af þeim málatilbúnaði.

Stefnandi telur, að ef löggjafinn hafi ætlað að takmarka rétt til að höfða mál á grundvelli 2. og 3. mgr. 25. gr. laga nr. 91/1991, hafi borið að kveða skýrt á um það í lögunum. Þar sem svo hafi ekki verið gert, séu engin efni til að skýra ákvæðin þröngt.

Stefnandi telur rökstuðning stefndu fyrir frávísunarkröfu öðru fremur snúa að því, gagnvart hverjum skaðabótaskyldan stofnist, og sé því í raun byggt á aðildarskorti. Stefnandi bendir í því sambandi á, að aðildarskortur leiði til sýknu, en ekki frávísunar.

Stefnandi upplýsir, að innan félagsins starfi ýmsir hópar félagsmanna, svo sem matvöruhópur og lyfjahópur. Ríkisvaldið hafi viðurkennt stöðu samtakanna og hlutverk þeirra sem hagsmunagæsluaðila. Þannig hafi t. d. Samtök verslunarinnar tilnefnt einn aðila af fjórum, þegar fjallað sé um málefni lyfjaheildsölu í Lyfjaverðsnefnd. Stefnandi telur það fyllilega samrýmast tilgangi félagsins að fjalla um þau mál, sem lögð séu fyrir dóminn.

Stefnandi kveður framsetningu kröfunnar alls ekki andstæða 3. mgr. 25. gr. laga nr. 91/1991, heldur til þess fallna að skýra þann farveg, sem málið sé rekið eftir. Stefnandi telur enn fremur, að í 2. mgr. 25. gr. laganna sé tekið af skarið um að heimila viðurkenningarkröfur eins og þá, sem höfð sé uppi í þessu máli. Ákvæðið heimili í raun skiptingu sakarefnis, áður en mál er höfðað, þar sem 31. gr. laganna heimili aftur á móti slíka skiptingu, eftir að mál hefur verið höfðað. Af skipun 3. mgr. 25. gr. í lögunum megi ráða, að félagasamtök hafi samkvæmt ákvæðinu tök á að gera sömu kröfur og einstaklingar skv. 2. mgr. 25. gr.

Stefnandi telur ekkert vera því til fyrirstöðu, að félagið krefji stefndu um bætur vegna félagsmanna sinna án sérstaks umboðs. Þá telur stefnandi, að túlka verði 3. mgr. 25. gr. með þeim hætti, að félagi sé í raun gert kleift að standa vörð um hagsmuni félagsmanna sinna sem heildar. Frá því sjónarmiði sé vafasamt að gera kröfu um, að í stefnu sé afmarkað, hvaða félagsmenn það séu, sem eigi hagsmuna að gæta. Ljóst sé, að málið sé rekið vegna þeirra aðila, sem standi að innflutningi og heildsölu lyfja í landinu.

Af hálfu stefnanda er fallist á, að heimild félagsins nái aðeins til þess að fá dóm um skyldu stefndu til að greiða bætur, en að sækja þurfi bótafjárhæð í öðru máli. Krafa um greiðslu tiltekinnar bótafjárhæðar verði ekki sett fram nema á grundvelli framsals. Í slíku máli verði að sýna fram á, að til-

tekinn aðili hafi orðið fyrir tjóni og hvert tjónið er. Þar sem mál þetta sé ekki höfðað til innheimtu skaðabóta, geti ekki verið um vanreifun að ræða, þótt ekki sé gerð grein fyrir tjóni vegna hinnar ólögmætu ákvörðunar.

VI.

Niðurstaða.

Í 3. mgr. 25. gr. laga nr. 91/1991 er það skilyrði sett fyrir því, að félag eða samtök manna geti rekið mál til viðurkenningar á tilteknum réttindum félagsmanna, að það samrýmist tilgangi félagsins eða samtakanna að gæta þeirra hagsmuna, sem dómkrafan tekur til.

Mál þetta er, sem fyrr segir, upphaflega höfðað af Félagi íslenskra stórkaupmanna. Þegar málið var höfðað, höfðu lög félagsins að geyma svohljóðandi ákvæði um hlutverk, markmið og tilgang félagsins:

„2. gr.

Hlutverk félagsins er að efla samvinnu meðal fyrirtækja í innflutningi, útflutningi og vörudreifingu, að gæta hagsmuna félagsmanna á allan hátt og stuðla að því, að verslun í landinu sé rekin á frjálsum og heilbrigðum grundvelli.

...

3. gr.

Markmiði sínu hyggst félagið ná þannig:

1. Beita sér fyrir því, að öll starfandi fyrirtæki í innflutningi, útflutningi og vörudreifingu gangi í félagið.
2. Reka skrifstofu, sem m. a. hafi það verkefni að veita félagsmönnum, erlendum aðilum og opinberum stofnunum sem fyllstar upplýsingar um allt það, sem gæti komið þeim að gagni við starfsemi þeirra, svo og annast allan rekstur félagsins.
3. Beita sér fyrir umbótum á verslunarlöggjöf og verslunarháttum, sporna við löggjöf og fyrirmælum stjórnvalda, er skapa misrétti og skerða rétt og frjálsræði kaupsýslumanna.
4. Beita sér fyrir því við stjórnvöld landsins, að hvers konar höft, verðlagsákvæði og þvinganir í verslun og viðskiptum verði afnumin.
5. Vinna gegn óheilbrigðum viðskiptaháttum.
6. Safna skýrslum, eftir því sem föng eru á, um utanríkisverslun og vörudreifingu almennt.
7. Vinna að því, að komið verði á sem mestri og bestri verknýtingu og fá til þess sérfræðing að leiðbeina félagsmönnum, ef þörf krefur.
8. Vinna að tryggingu vinnufriðar í landinu og enn fremur að koma í veg fyrir verkföll og verkbönn með friðsamlegum samningum vinnusala og vinnukaupenda.

9. Að fela stjórn að fara með samningsumboð fyrir félagsmenn sína í kjarasamningum við launþega. Stjórn er heimilt að fela það öðrum, eftir því sem heppilegt þykir."

Ljóst þykir, að krafa stefnanda um ógildingu á ákvörðun Lyfjaverðsnefndar frá 22. nóvember 1996 samrýmist vel hlutverki félagsins og tilgangi, sbr. 2. gr. og 3. og 4. tl. 3. gr. laga félagsins. Sú hagsmunagæsla, sem felst í kröfu um viðurkenningu á skaðabótaábyrgð gagnvart stefnanda vegna félagsmanna, á sér hins vegar ekki beina stoð í lögum félagsins.

Ekki er af hálfu stefnda gerð athugasemd við aðild eða fyrirsvar varnar megin, enda þótt eðlilegra hefði talist, að íslenska ríkinu væri stefnt. Aðild stefnanda að kröfu um viðurkenningu á bótaskyldu er, sem fyrr segir, grundvölluð á 2. og 3. mgr. 25. gr. laga nr. 91/1991. Samkvæmt 2. mgr. 25. gr. laganna er heimilt að hafa uppi viðurkenningarkröfu um tilvist eða efni réttinda eða réttarsambands, sem aðili hefur lögvarða hagsmuni af að fá skorið úr um. Fallast má á með stefnanda, að þessi heimild taki einnig til félags eða samtaka manna, sem hafa uppi kröfu á grundvelli 3. mgr. 25. gr.

Dómari getur samkvæmt 31. gr. laga nr. 91/1991 ákveðið að skipta sakarefni þannig, að fyrst verði dæmt sérstaklega um tiltekin atriði máls, meðan önnur atriði þess hvíla og bíða þess að verða dæmd, og tekur heimildin m. a. til skaðabótamála, sbr. 2. mgr. 31. gr. Af ákvæðinu verður ekki dregin sú ályktun, að ekki megi höfða sérstakt mál um viðurkenningu á bótaskyldu á grundvelli 2. eða 3. mgr. 25. gr. og annað um sjálfa bótafjárhæðina.

Telja verður, að úrlausnir um bótaábyrgð og greiðslu skaðabóta séu svo tengdar, að gera verði þá kröfu, að sá, sem krefst viðurkenningar á bótaábyrgð, hafi forræði á skaðabótakröfunni í heild og geti þar með höfðað mál til greiðslu skaðabóta. Fyrir liggur, að stefnandi krefst ekki viðurkenningar á bótaábyrgð á grundvelli umboðs eða framsals bótakrafna frá félagsmönnum sínum. Þar sem ljóst þykir, að stefnandi gæti ekki í eigin nafni gert kröfu um greiðslu skaðabóta vegna félagsmanna sinna, er honum ekki heldur unnt að krefjast dóms um afmarkaðan hluta skaðabótakrafnanna.

Til að knýja fram dóm um viðurkenningu á bótaskyldu þarf bótakrefjandi að sýna fram á fleira en saknæma og ólögmæta athöfn. Hann þarf að leiða í ljós, að um orsakasamband sé að ræða, tjónið sé sennileg afleiðing af hinni ólögmætu athöfn og raskað hafi verið hagsmunum, sem verndaðir eru með skaðabótareglum. Telja verður, að þessi skilyrði skaðabótaábyrgðar séu svo tengd einstökum tjónþolum, að dómur um viðurkenningu á bótaábyrgð verði ekki felldur, nema einstök tjónstilvik séu skoðuð.

Með hliðsjón af því, sem að framan er rakið um eðli skaðabótakrafna, þykir það ekki samrýmast tilgangi stefnanda, eins og hann kom fram í lögum Félags íslenskra stórkaupmanna, þegar mál þetta var höfðað, að gæta

þeirra hagsmuna, sem felast í kröfu um, að skorið verði úr um skaðabótaábyrgð heilbrigðis- og tryggingamálaráðherra gagnvart ótilgreindum félagsmönnum stefnanda. Með vísan til þessa og annars, sem fyrr var rakið, verður ekki talið, að höfðun málsins fullnægi skilyrðum 3. mgr. 25. gr. laga nr. 91/1991.

Þá er fallist á með stefndu, að málið teljist ekki nægjanlega reifað af hálfu stefnanda um aðild stefnanda, hvað skaðabótakröfuna varðar, og um önnur skilyrði bótaábyrgðar en ólögmæti ákvörðunar Lyfjaverðsnefndar, og er málatilbúnaður stefnanda ekki í samræmi við d- og e-lið 1. mgr. 80. gr. laga nr. 91/1991 að þessu leyti.

Af ofangreindum ástæðum verður ekki hjá því komist að vísa frá dómi kröfu stefnanda um viðurkenningu á skaðabótaskyldu stefnda, heilbrigðis- og tryggingamálaráðherra.

Rétt er eftir atvikum, að hvor aðili beri sinn kostnað af þessum þætti málsins.

Sigurður T. Magnússon héraðsdómari kvað upp úrskurðinn.

Úrskurðarorð:

Vísað er frá dómi þeirri kröfu stefnanda, Samtaka verslunarinnar – Félags íslenskra stórkaupmanna, að kveðið verði með dómi á um, að heilbrigðis- og tryggingamálaráðherra sé skaðabótaskyldur gagnvart stefnanda vegna félagsmanna sinna á því tjóni, sem þeir hafi nú þegar beðið og muni koma til með að bíða sem afleiðingu af hinni umstefndu, ólögmætu ákvörðun Lyfjaverðsnefndar, dags. 22. nóvember 1996.

Málskostnaður í þessum þætti málsins fellur niður.